

майбутніх фахівців у галузі безпеки людини, зокрема у відсутності якісної програми формування та розвитку їхньої управлінської компетентності в нових умовах. У зв'язку з цим особливу увагу доцільно приділити пошуку шляхів раціональної професійної підготовки курсантів і студентів у ВНЗ ДСНС України до управлінської діяльності. Науково обґрунтована та методично досконала, продумана підготовка курсантів і студентів до управлінської діяльності становить потужний резерв підвищення якості роботи фахівців у галузі безпеки людини і служб цивільного захисту загалом.

Висновки. Існуюча система підготовки фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності потребує постійного аналізу і реагування на зміни, що відбуваються. Процес змін є постійним, зміни спричиняють проблемні ситуації на які потрібно реагувати. Щоб надалі ефективно функціонувати та розвиватися, система повинна будуватися на засадах, що істотно відрізняються від тих, на яких нині функціонує професійна освіта у вищих навчальних закладах ДСНС України. Підготовка в межах освітнього процесу фахівців у галузі безпеки людини до виконання управлінської діяльності потребує, на наше переконання, точного уявлення про сутність, структуру та рівні їхньої управлінської компетентності, а також всебічної уваги науковців і практиків до шляхів вдосконалення системи компетентісно орієнтованої професійної підготовки курсантів і студентів профільних ВНЗ і, зокрема принципів підготовки фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності, що потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Бодров В. А. Развитие профессиональной мотивации спасателей / Бодров В. А., Бессонова Ю. В. // Психологический журнал. – 2005. – № 2. – Т. 26. – С. 45-56.
2. Карпиевич В. А. Вопросы формирования управленческих ресурсов для органов и подразделений по чрезвычайным ситуациям республики Беларусь / Карпиевич В. А. / Предупреждение. Спасение. Помощь : сборник материалов XXVII Международной научно- практической конференции ; 16 марта 2017 года. – Химки : ФГБВОУ ВО АГЗ МЧС России, 2017. – С. 26-29.
3. Коваль М. С. Формування індивідуального стилю професійного спілкування у майбутніх офіцерів пожежної охорони : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / М. С. Коваль. – Вінниця, 1998. – 176 с.
4. Козяр М. Теоретичні засади формування готовності фахівців цивільного захисту до діяльності в екстремальних ситуаціях / Михайло Козяр, Андрій Литвин // Педагогіка і психологія професійної освіти». – 2017. – № 1. – С. 85-98.
5. Кочетков М. В. Профессиональные качества специалистов экстремального профиля, обеспечивающие безопасность действий / М. В. Кочетков // Чрезвычайные ситуации : промышленная и экологическая безопасность : междуна. науч.-практ. журнал. – 2014. – № 1 (17). – С. 11-16.
6. Мельник Л. І. Управлінські рішення щодо покращання управління інноваційним процесом на підприємствах [Електронний ресурс] / Л. І. Мельник. — Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/19216/1/43-Melnik-217-229.pdf>.
7. Основи психологічного забезпечення діяльності МНС : підручник / За заг. ред. В. П. Садкового. – Харків : УЦЗУ, 2009. – 244 с.
8. Покалюк В. М. Теоретичні засади адаптації до управлінської діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту МНС України / В. М. Покалюк, А. А. Балицька // Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки. – Черкаси, 2008. – Вип. 125. – С. 115-119.
9. Ратушний Р. Т. Теоретичні основи і практичні аспекти менеджменту в органах і підрозділах цивільного захисту : навч. посібник/Ратушний Р. Т., Кузиляк В. Й, Саміло А. В., Повстиню О. В. – Львів: ЛДУБЖД, 2015. – 348 с.
10. Стратегія реформування Державної служби України з надзвичайних ситуацій : затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України № 61-р від 25 січня 2017 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/61-2017-%D1%80>
11. Ягупов В. В. Військова психологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. [Електронний ресурс] / Василь Ягупов. — К. : Тандем, 2004. – 656 с. – Режим доступу : <http://medbib.in.ua/viyskova-psiologiya.html>.

УДК 378.017.4(477)»199»

А.С. Поливана, Вінниця, Україна
A. Polyvana, Vinnytsia, Ukraine

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ, КУЛЬТУРНИХ І ОСВІТНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У СИСТЕМІ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В 1990-х РОКАХ

Анотація. У ході соціально-політичних, культурних і освітніх трансформацій впродовж 90-х рр. громадянське виховання студентської молоді покликане визначити життєздатність молодого громадянина, який не буде байдужим до свого майбутнього і майбутнього своєї держави. Визначний вплив громадянського виховання спрямовано на формування особистості студента, майбутнього фахівця, який повинен відповідати вимогам реального середовища, у якому він живе сьогодні та буде жити завтра. В означений період історично сформувався широкий спектр підходів до організації громадянського виховання студентської молоді, які були спрямовані на розвиток демократії, академічних свобод, справедливості, конкуренції, контролю, шляхом формування освіченої творчої особистості, становлення її фізичного та морального здоров'я. З проголошенням Україною державного суверенітету прогресивним напрямком у суспільній думці, який історично змінюється, стає захист гідності людини, її свободи та всебічного розвитку.

Ключові слова: суверенітет України, громадянське виховання, студентська молодь, демократія, академічні свободи, гідність людини, соціально-політичні, культурні, освітні трансформації.

Annotation. *In the course of socio-political, cultural and educational transformations in the early 90's the Romanian education of student youth is intended to determine the viability of a young citizen who will not be indifferent to his/her future and the future of his/her state. Significant impact of civic education is aimed at forming the personality of a student, a future specialist, who must meet the requirements of the real environment in which he/she lives today and will live tomorrow. In the determined period, a wide range of approaches to the organization of civic education of student youth was historically formed, aimed at the development of democracy, academic freedom, justice, competition, and control through the formation of an educated creative personality, the formation of his/her physical and moral health. With the proclamation of state sovereignty in Ukraine protection of human dignity, their freedom and comprehensive development becomes a progressive direction in historically changing public opinion.*

Key words: *sovereignty of Ukraine, civic education, student youth, democracy, academic freedom, human dignity, socio-political, cultural, educational transformations.*

Постановка проблеми. Початок 90-х років ХХ століття – переламний період становлення незалежної України, яким позначено початок формування нової демократичної держави, що потребувало переструктурування всіх галузей життя країни, зокрема освітянської. Історична періодизація розвитку системи вищої освіти для країн пострадянського простору тісно пов'язана із соціально-політичними, культурними й освітніми перетвореннями в соціумі, при чому саме ці соціальні трансформації і визначають межі певних періодів функціонування галузі. Набуття державою політичного суверенітету неминуче позначилося на ідеологічній системі, що (як сукупність ідей для пояснення суспільно-політичного устрою та обґрунтування певного політичного курсу) зазнала докорінних трансформацій і визначила подальший розвиток усіх державних інституцій, зокрема освіти.

Аналіз попередніх досліджень. У досліджуваному нами періоді виокремлюємо проблеми реформування вищої школи в Україні в умовах соціально-економічних змін (1996-2007 рр.), які вже стали предметом для наукових міркувань Т. Боголіб, М. Євтуха, В. Кременя, Т. Оболенської, В. Огаренка, Г. Черевичного та ін. Історичні знання, які черпаємо із джерельної бази, складають чи не найбільший пласт наукових знань сучасної цивілізації, тому проблему розвитку вищої школи впродовж 90-х рр. ХХ неможливо проаналізувати без урахувань розвитку українського суспільства і держави у визначений період. Безумовно, знаковою подією стало здобуття незалежності українською державою та вплив цього процесу на інші сфери суспільного життя. На особливу увагу, у контексті нашого дослідження, заслуговують праці відомих вітчизняних науковців: В. Кременя «Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи)»; Ю. Алексєєва «Україна: освіта і держава (1987-1997)», О. Бойка «Сучасний стан і напрямки реформування системи вищої освіти», у яких різноаспектно висвітлено проблеми розвитку вищої освіти в Україні, визначено роль і функції освіти в державотворенні та культурному поступі, проаналізовано можливості адаптації вітчизняної вищої школи до глобалізації та інформатизації суспільства, охарактеризовано культурно-економічний потенціал соціальної роботи зі студентською молоддю.

Провідні ідеї громадянського виховання студентської молоді в означеному історичному періоді узагальнено в ґрунтовних розвідках В. Андрущенка «Теоретико-методологічні засади модернізації вищої освіти в Україні на рубежі століть» (2001), В. Кіпеня «Вища освіта в системі цінностей цивілізації ХХІ століття» (1998), О. Адаменко «Українська педагогічна наука в другій половині ХХ століття» (2005), де розкрито закономірності впливу вищої освіти на становлення творчої і духовної особистості молоді людини, майбутнього фахівця, громадянина. Утім, досі ще остаточно не систематизовані наслідки вітчизняних суспільних трансформацій кінця ХХ століття для системи виховання молоді у вищій школі: окремо розглядаються питання змісту освіти фахівця і перехід на нову систему рівнів, ступенів, кваліфікацій, проблеми адаптації до європейських вимог підготовки професіонала, окремо – питання громадянського виховання студентства, хоча тут існує безпосередній зв'язок.

Мета статті полягає у висвітленні змін, які стали віддзеркаленням соціально-політичних, культурних і освітніх перетворень в системі громадянського виховання студентської молоді в 1990-х роках і вплинули на зміст і якість підготовки фахівця у вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Система освіти України почала своє становлення з моменту прийняття Декларації про державний суверенітет (1990 р.) і Акту проголошення незалежності України (1991 р.). З часу проголошення України незалежною, демократичною, система освіти зазнала масштабних змін. Насамперед, це пов'язано з розвитком конституціоналізму, демократизацією суспільства, розбудовою незалежної держави, утвердженням прав і свобод людини як найвищих цінностей. Для 90-х років ХХ ст. у системі вищої освіти пріоритетним було завдання навчання і виховання молоді особистості, яка зможе самостійно вирішувати складні політичні, економічні, соціальні, культурні та інші проблеми, характерні для тогочасного суспільства. Реалізація названого завдання стала можлива завдяки віддзеркаленню соціально-політичних, культурних і освітніх перетворень в державі, які формують особистість студента відповідно до сучасних і реальних вимог самого суспільства, навчають його логічному, історико-філософському мисленню, пояснюють навички соціально-політичного, економічного, культурного аналізу процесів, що відбуваються та розкривають особливості громадянського виховання студентської молоді. Під поняттям «віддзеркалення перетворень» ми розуміємо вплив, який чинять об'єктивні фактори довколишньої дійсності (соціальної, економічної, культурної, політичної) на зміст, структуру, організаційні форми, методологію освіти, і цей вплив має своїм наслідком зміну установок, ціннісних орієнтацій, парадигм і концепцій навчання і виховання молодих поколінь. У цьому визначенні ми спираємося на визначення смислу соціальних змін П. Штомпкою, оскільки саме такий ракурс наукового аналізу дозволяє побачити в ретроспективі значення й наслідки змін в існуванні соціуму [10].

Протягом попередніх десятиліть у вищих навчальних закладах нашої країни, намагаючись дати студенту певну суму знань та навичок, не приділяли належної уваги розвитку його духовності, у результаті чого навчання та виховання студентської молоді здійснювалось за шаблоном у рамках радянської ідеологічної системи. Ідеологізований підхід до громадянського виховання тривалий час був орієнтований не стільки на духовне та громадянське становлення людини, скільки на підготовку вузькоспеціалізованих кадрів. Такий підхід негативно

вплинув на свідомість та громадянську позицію тогочасного студентства, що на початку 90-х років ХХ століття мало такі наслідки:

- неадекватна оцінка ролі соціально-політичних, культурних і освітніх перетворень керівництвом освітньої галузі;
- відсутність кваліфікованих вітчизняних науковців, які б могли в перші роки незалежності України створити декомунізовану ідеологію нової української школи й обґрунтувати національну ідею освіти.

Соціально-політичні, культурні й освітні перетворення 90-х років ХХ ст. заклали ідейні основи громадянського виховання студентів: пошук оптимальних шляхів та засобів для досягнення соціальної справедливості, забезпечення громадської злагоди, прогресивного розвитку суспільства та формування інтелектуально-творчої особистості в культурному середовищі. Названі перетворення стали однією з головних і необхідних передумов для входження молоді до особистості у цивілізаційне співтовариство, для формування її глибокої світоглядної позиції і досягнення духовної самостійності в суспільстві.

За останні десятиліття в сучасній вищій школі історично склався доволі широкий спектр підходів до організації громадянського виховання студентської молоді.

Прагнення до розв'язання завдань вищої освіти в нових умовах державного суверенітету проявилися в схильності освітян до публічного обговорення проблем галузі на наукових і науково-практичних конференціях, семінарах.

Заслужує на увагу ґрунтовна розвідка Р. Сопівника «Зростання ролі студентів у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів України: історичний аспект (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.)» [8, с. 134]. Науковцем проаналізовано низку соціально-педагогічних досліджень, які безпосередньо або дотично стосуються проблем громадянської культури студентства України: «Джерельна база досліджень з проблем становлення сучасного студентського руху» [8, с. 137]. Своїми науковими пошуками Р. Сопівник започаткував вивчення низки важливих проблем найбільш активних суб'єктів освітньої системи – студентів як безпосередніх учасників навчально-виховного процесу. У його роботах всебічно висвітлено участь студентів у освітньому процесі, їхня суспільно-політична діяльність, проаналізовано функціонування молодіжних організацій, утворених у студентських колективах, а також їхні здобутки та проблеми.

З вивчення наукових джерел можемо спостерегти, що громадянське виховання у 1990-х роках ХХ було спрямоване на формування студентської молоді нового типу, пріоритетними для яких були лідерські якості, творчі здібності і національне самоусвідомлення, а також спроможність успішної самореалізації у власній молодій державі [3; 4].

Державні документи, які регламентують розвиток системи вищої освіти, починають акцентувати на тому, що освітній процес у ВНЗ повинен враховувати тенденції суспільного розвитку та психологію молоді, а форми і методи його реалізації – принципи демократії, академічних свобод, справедливості, конкуренції, контролю, дисципліни та відповідальності, спрямованих на досягнення кінцевого результату – «формування освіченої творчої особистості, становлення її фізичного та морального здоров'я» [1, с. 12].

Неможливо оминати увагою Уставу ЮНЕСКО, представлену на конференції «Вища освіта в ХХІ столітті», яка відбувалась у Парижі 5-9 жовтня 1998 року, де проголошено, що: «наука, освіта та культура невіддільні одна від одної» [6, с. 6], та підкреслено актуальне значення взаємовпливу і взаємозв'язку освіти і науки з культурою і мистецтвом, що сприяють формуванню сучасної, всебічно розвиненої особистості студента. Також, враховуючи досягнення світової науки і освіти та їх перспективний розвиток у майбутньому, в публікаціях ЮНЕСКО на цій конференції підкреслювалось, що: «Традиційна місія збереження, розвитку й розповсюдження знань шляхом наукових досліджень та інтелектуальної творчості ... стосується насамперед ... гуманітарних і соціальних наук і передбачає облік потреб суспільства та його... соціального й культурного розвитку...» [6, с. 7]. Аналіз матеріалів уставу конференції показує, що центром уваги освітян стає молода особистість та її духовний розвиток, система цінностей і мотивів діяльності. Прогресивним напрямком у суспільній думці, який історично змінюється, стає захист гідності людини, її свободи та всебічного розвитку.

Соціально-політичні, культурні і освітні перетворення 90-х років ХХ ст. диктують нові завдання для викладачів вишів в умовах трансформації суспільства:

- допомогти молодій особистості усвідомити найважливіші гуманістичні цінності та традиції суспільства;
- сприяти розумінню природи суспільних та міжособистісних відносин, їх соціокультурних та інших аспектів;
- оволодіти початковими знаннями про людину і суспільство (за допомогою таких навчальних дисциплін, як історія України, філософія, політологія, соціологія, культурологія студент формує своє особисте уявлення про світ та місце у ньому людини);
- зорієнтувати студентів на вивчення дисциплін, які формують у них розуміння себе як суб'єкта соціальних відносин, розкривають особливості взаємодії соціальних спільнот, сприяють самоідентифікації особистості, без якої неможливо досягнути успіхів в обраній професії і в житті загалом;
- засвоїти певну суму знань, що лежать в основі формування особистої громадянської позиції, які допомагають виробити власний політичний світогляд, активізують процеси залучення молоді до політичного життя країни, в умовах переоцінки цінностей перешкоджають падінню моралі та росту злочинності, формують морально стабільного та відповідального за свої вчинки громадянина;
- підготувати спеціаліста задля ефективної самостійної діяльності в сучасному економічно-правовому та соціокультурному середовищі;
- підготувати висококваліфікованого спеціаліста, компетентність якого буде сприяти процесам євроінтеграції України [9, с. 35].

Громадянське виховання завжди є віддзеркаленням соціально-політичних, культурних і освітніх перетворень, оскільки відіграють важливу роль у формуванні громадянських рис особистості студента, незалежно від його професійної підготовки, майбутнього місця роботи та власних інтересів, оскільки вони:

- сприяють осмисленню особою значення своєї соціальної функції та виробничої діяльності;
- формують усвідомлення своєї суспільної ролі за межами виробництва, тобто характеру зв'язків із суспільством;
- необхідні для розуміння людиною моральних норм та їх свідомого здійснення [9, с. 40].

Протягом 90-х років ХХ століття у громадянському вихованні студентської молоді у вищих навчальних закладах відбулись такі сутнісні зміни: крах ілюзій, незворотність демократичних змін у суспільному житті та відхилення від педагогічного догматизму, які вимагали формування нових ідеологічних орієнтирів у вихованні студентської молоді.

Підтвердженням цього факту є Постанова Держкомітету Радянського Союзу з народної освіти від 20 жовтня 1990 року «Про підготовку студентів вищих навчальних закладів країни з гуманітарних та суспільно-політичних наук». Ця Постанова декларувала «вільне самовизначення студентської молоді у світоглядних позиціях, духовних інтересах та цінностях» [6]. Зміст Постанови дозволяє стверджувати, що за тривалу історію радянського суспільства студент ВНЗ вперше офіційно отримав право на повний світоглядний суверенітет, на дійсну свободу своєї думки та слова. Це був крок на зустріч демократії і свободи волі, що є характерним для цивілізованого суспільства. Проте це стало проблемою громадянського виховання у ВНЗ, оскільки вийти на новий, досі невідомий для суспільства рівень ідейно-виховної роботи з молоддю було досить складно.

Роки спалаху патріотичних почуттів, підвищення національної свідомості, змін у відносинах на ринку праці, породжували складні проблеми у громадянському вихованні студентської молоді. Викладачі освітніх установ мали впливати на свідомість студентів новими світоглядними орієнтирами, які самі сприйняти були ще не готові, адже вони істотно відрізнялися від марксистсько-ленінських шаблонів і образів, ще не звільнилися самі від гіпнозу «вічних істин», цитатопоклоніння та схильності до універсальних формул.

У рамках громадянського виховання 90-х років ХХ ст. студентській молоді важко було кардинально переосмислити застарілі догми, які перемістилися в площину нових цінностей, що вже тривалий час були пріоритетними в громадянському вихованні західних країн.

Постало питання: як уникнути конфлікту, що виник у громадянському вихованні на фоні соціально-політичних, культурних і освітніх перетворень 90-х років ХХ століття? Звісно, все залежить від поглядів, майстерності та людських цінностей викладачів вищої школи. Аналіз відповідних досліджень свідчить, що характерними для викладачів того часу рисами стали:

- орієнтація виховного процесу на загальнолюдські цінності та істини;
- спроба нового пояснення марксистсько-ленінської методології та пошуку її альтернативи;
- представлення вітчизняної та зарубіжної наукової думки, які із зрозумілих причин раніше були забороненими;
- використання в громадянському вихованні досвіду західних країн;
- поступове формування нового типу взаємин викладача і студента, що заснований на принципах педагогічного співробітництва та демократії;
- толерантне представлення в студентській аудиторії нових морально-етичних та ідеологічних позицій.

Як наслідок Колегією Міністерства освіти України (№ 2/4-8 від 28.02.1996 р.) було ухвалено рішення «Про концепцію виховання дітей та молоді в національній системі освіти», звернення до тексту якої дозволило встановити розуміння місця правової освіти в тогочасному освітньому дискурсі. Ідеалом виховання проголошувалася «гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна й національно свідомою людиною, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, є носієм кращих надбань національної та світової культури, здатна до саморозвитку і самовдосконалення» [3, с. 3]. Серед завдань виховання такої людини згадувалося патріотичне виховання, яке тлумачилось як повага до Конституції, законодавства України, державної символіки, знання та дотримання законів. Це рішення актуалізувало у вітчизняній виховній системі питання виховання у вищій школі «Вищі навчальні заклади мають здійснювати підготовку свідомої національної інтелігенції, сприяти оновленню і збагаченню інтелектуального генофонду нації, вихованню її духовної еліти, примножувати культурний потенціал, який забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх спеціалістів» [3, с. 13], – і це стало провідним напрямом виховання студентської молоді на найближчі півтора десяти років.

Новим кроком в оновленні змісту і форм громадянського виховання студентської молоді стає реформа освіти, започаткована в перші роки останнього десятиліття ХХ ст.: у Законі України «Про освіту», в Національній програмі «Освіта» (1993 р.), у Положенні (Державний стандарт вищої освіти, загальні вимоги, 1999 р.) та в інших нормативних актах розкрито суть нових ключових понять і термінів, висвітлено найважливіші питання організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. В усі навчальні плани були введені цикли оновлених соціально-гуманітарних дисциплін і розроблені нові навчальні програми. Замість попереднього догматичного підходу до вивчення суспільних дисциплін, що визнавали тільки єдину – марксистську точку зору, передбачалось оволодіння знаннями з цих навчальних дисциплін в усій їх сучасній різноманітності – це була відповідь на соціально-політичні, культурні і освітні перетворення 90-х років, що суттєво вплинула на молоду людину. Студенти отримали право критикувати теоретичний матеріал, викладача і систему освіти, хоча не всі тим правом скористалися.

У своєму науковому пошуку ми приймаємо за основу періодизацію трансформацій у навчанні і вихованні студентської молоді у ВНЗ України, запропоновану Р. Сопівником:

Перший етап (1990-й – початок 1991 р.) – коли у вихованні студентської молоді ще спостерігалися впливи марксистсько-ленінської ідеології: використовувалися форми і методи, практиковані за радянських часів. Викладач – вихователь виступав суб'єктом, а студент – об'єктом виховних впливів. Викладач пропонував необхідний обсяг знань, що випливав із змісту освіти. Радянська система освіти базувалася на підходах, спрямованих на формування колективістської свідомості, оскільки загальнонавчальним був пріоритет загальноосвітнього над особистісним.

Загалом визначальним на вказаному етапі був суб'єктно-об'єктний підхід, який умовно поділяє учасників навчально-виховного процесу на активно діючі суб'єкти (викладачі, педагоги) та об'єкти (студенти) [5, с. 90].

Другий етап (перша половина 90-х рр.) – головні принципи виховання зосереджувалися в площині надмірного захоплення національними ідеалами й цінностями, а основним завданням вищої школи стало формування гармонійно розвинутої особистості, з високим рівнем сформованості національної самосвідомості, озброєної глибокими й міцними знаннями. Студенти були в основному слухачами, кращим з них надавалася можливість проявити себе в аудиторній діяльності. На вказаному етапі посилюється суб'єктність студентів у освітньому процесі, що проявляється в доборі відповідних форм і методів навчання. Наприкінці визначеного етапу лише починають впроваджуватися засоби навчання, які з'явилися завдяки інноваційним технологіям.

Третій етап (друга половина 90-х рр. ХХ ст. – початок 2002 р.) – на якому утверджуються принципи ринкової економіки, що спонукає студентів до набуття в процесі навчання високопрофесійних якостей, зростає їхня роль як активних учасників навчально-виховного процесу, розвиваються різні форми студентського самоврядування, серед методів домінує самостійна робота, самоосвіта та самовиховання в поєднанні з активною громадянською позицією.

Актуальним та відповідним історичному моменту (1991-2002 рр.) був народознавчий підхід у навчанні і вихованні, який базувався на всебічному й глибокому вивченні всього культурно-історичного розвитку українського та інших народів і забезпечував процес передачі досвіду від покоління до покоління.

Висновок. З проголошенням Україною державного суверенітету покладено початок докорінним суспільно-політичним, соціально-економічним та духовно-культурними перетворенням. Ці зміни знайшли своє вираження в поступовому виробленні та переосмисленні підходів до навчання і виховання студентської молоді, позначившись не лише на змісті виховного процесу, а й на тих формах, методах і засобах, через які цей новітній зміст мав бути реалізований. Великою проблемою цього історичного етапу стала упередженість і заідеологізованість освітян старої радянської школи, яким важко було прийняти демократичний підхід в освіті, плюралізм думок, дозвіл на критику від студента – нового суб'єкта освітнього процесу, який отримав більше академічних прав і свобод, аніж його попередники. Тому часто на практиці офіційно пропоновані студентам форми організації виховного процесу у ВНЗ (зустрічі з передовиками виробництва, політиками, культурними діячами, збір макулатури, суботники, публічні лекції), які були розповсюджені ще в добу СРСР, наштовхувалися на спротив молодих людей, які натомість виробили альтернативні форми розвитку, представлення й захисту своїх громадянських поглядів, власної громадянської культури. Саме це стане предметом наших подальших наукових пошуків і ретроспективного аналізу.

Список використаних джерел:

1. Державна національна програма «Освіта» / Україна ХХІ ст. – К.: Райдуга, 1994.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України : [гол. ред. В. Г. Кремень] . – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1999 року №1697: Національна програма патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства // Директор школи. – 2003. – №29-32. – С. 16-18.
4. Про концепцію виховання дітей та молоді у національній системі освіти: Рішення колегії від 28 лют. 1996 р. №2/4-8; Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти України України. – 1996. – № 13. – С. 2-15.
5. Робуль О. М., Семергей Н. В. Сучасні підходи до виховання студентської молоді / О.М. Робуль, Н.В. Семергей // Виховна робота у вищих навчальних закладах: симбіоз нового і традиційного: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2001. – С. 107-110.
6. Світова конференція з вищої освіти «Вища освіта в ХХІ столітті». Підходи та практичні дії. ЮНЕСКО – Париж. 5-9 жовтня 1998 р. Гл. II. «Відповідність вищої освіти вимогам сучасності»
7. Скиба В. И. Политология: Теория и методика учебного курса: Учеб. Пособие / В.И Скиба. – К.: УМК ВО, 1991. – 167с.
8. Сопівник Р.В. Історіографія та джерельна база досліджень проблем становлення сучасного студентського руху / Р.В. Сопівник // Студентський рух в сучасній Україні: реалії, тенденції та перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, жовтень 2002 р.). – К., 2003. – С.134-142.
9. Ціпко В. Роль соціально-гуманітарних наук у формуванні особистості студента вищого навчального закладу / В. Ціпко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. / Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини; [голов. ред. – Побірченко Н. С.]. – Умань : УДПУ ім. Павла Тичини, 2006, Вип.15. – С. 34-42.
10. Штомпка П. Социология социальных изменений / Пер. с англ. под ред. В.А. Ядова. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 416 с.]